

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ УЧИТЕЉСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Факултета у Београду, на основу члана 97. Статута факултета, на седници одржаној 09.03.2011. године, донело је одлуку о образовању Комисије за оцену подобности теме за докторску дисертацију под насловом *Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика млађих разреда основне школе* и квалификованости кандидата мр Радмиле Стојановић.

Комисија у саставу др Гордана Стојановић, ментор, редовни професор на предмету *Методика наставе музичке културе*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, др Вељко Банђур, председник комисије, редовни професор на предмету *Дидактика*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, др Биљана Требјешанин, члан комисије, редовни професор на предмету *Педагошка психологија*, Учитељски факултет Универзитета у Београду, др Ивана Дробни, члан, ванредни професор на предмету *Методика вокално-инструменталне наставе и Солфеђо*, Факултет музичке уметности Универзитета уметности у Београду подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

о оцени докторске дисертације

Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика млађих разреда основне школе и кандидата мр Радмиле Стојановић.

1. Основни подаци о кандидату

мр Радмила Стојановић рођена је у Београду 1965. године. Дипломирала је 1988. на Факултету музичке уметности у Београду, Одсек за клавир, а потом завршила магистарске студије 2003. на истом Факултету. Са аспекта уметничке активности деловала је као солиста са *оркестром РТС-а*, *Београдским гудачким квинтетом* и камерним оркестром *Краљевски гудачи Св. Ђорђа*. Наступала је у Шафхаузену (Швајцарска) и учествовала на међународним фестивалима *Дани музике* у Херцег Новом (Црна Гора), *Охридско лето* у Охриду (Македонија) и *Чело фест* у Београду (Србија). Остварила је трајне снимке за РТС и снимила три компакт диска.

Педагошку каријеру је започела у музичкој школи *Корнелије Станковић* у Београду. Радила је са децом предшколског узраста у оквиру ауторске музичке радионице *Славуј* приближавајући деци музичку уметност путем нових методичких приступа и подстицајући их за учење музике у музичким школама.

Од 2001. године запослена је на Учитељском факултету у Београду у звању наставника *Уметности*, уже уметничке области *Музика*. Предаје *Вокално-инструменталну наставу* и *Камерну музику*.

Будући да је мр Радмила Стојановић магистрирала на Факултету музичке уметности у Београду и стекла звање магистра уметности и да нема магистеријум из области *Дидактичко-методичких наука*, у поступку процене кандидата и теме за докторску дисертацију, Наставно-научно веће Факултета у Београду, на основу одредби Закона о високом образовању („Службени гласник РС“, број 76/2005, 100/2007 и 97/2008) и Статута Учитељског факултета у Београду, број 922 од 29.09.2006. године, на седници одржаној 09.03.2011. године донело је одлуку да кандидаткиња треба да положи следеће диференцијалне испите: 1. *Дидактика*, 2. *Методологија педагошких истраживања*, 3. *Методика наставе музичке културе* и 4. *Академско писање*. Наведене испите кандидат је у обавези да положи пре него што стручна комисија напише извештај о оцени теме за докторску дисертацију и подобности кандидата. У том смислу Комисија извештава да је мр Радмила Стојановић испунила неопходне услове за пријаву теме тј. успешно је положила све диференцијалне испите (*Дидактика* – 9, *Методологија педагошких истраживања* – 10, *Методика наставе музичке културе* – 10, *Академско писање* – 10).

Мр Радмила Стојановић је учествовала на неколико научних скупова и објавила неколико научних и стручних радова у домаћим часописима и зборницима:

1. „Клавирско стваралаштво Волфганга Амадеуса Моцарта – значај и примена у настави клавира“, Зборник радова научног скупа *Дидактичко-методички аспекти промена у основношколском образовању*, Учитељски факултет, Београд, 2007, стр. 219-224. Ауторка даје информације о богатом клавирском стваралаштву *Волфганга Амадеуса Моцарта* и важности његове музике у савладавању уметности свирања на клавиру. Саопштени су најважнији музички елементи који се редовно обрађују у настави клавира, са уметничког и педагошког аспекта и који оправдавају значај Моцартове музике у свим нивоима музичког образовања.

2. „Улога камерне музике у образовању учитеља“, *Педагогија*, LXIII, Београд, 2008, бр. 1, стр. 98-106. У раду се даје преглед главних карактеристика камерног музицирања и његове примене у образовању студената Учитељског факултета ради ојачавања њихових музичких компетенција за будућу педагошку делатност у оквиру предмета *Музичка култура*.

3. „Музичка уметност и васпитање“, Зборник радова научног скупа *Иновације у основношколском образовању – од постојећег ка могућем*, Учитељски факултет, Београд, 2008, стр. 340-347. Ауторка разматра примере понашања васпитаника у којима музика, односно одређена врста музике, доприноси успостављању снажних односа пријатељства и поверења, подстицању позитивних емоција, решавању недисциплинованог понашања... у групи/одељењу организоване васпитно-образовне средине (вртић/школа).

4. „Посебне музичке активности припремног предшколског програма“, Књига резимеа научног скупа *Припрема деце за полазак у школу*, Институт за педагошка истраживања, Београд, 2008, стр. 42. У раду се разматрају посебне музичке активности, засноване на искуствима у природним условима, реализоване путем двогодишњег континуираног рада са децом предшколског узраста. Праћењем реакција деце на музичке задатке, ауторка констатује да посебне музичке активности омогућавају

темељнији контакт васпитача са децом на емоционалном плану и да утичу на успостављање јаче основе за развијање слуха, ритма и музикалности деце.

5. Приказ књиге Б. Богуновић (2008): *Музички таленат и успешност*, ИПИ, Београд, у *Иновације у настави*, 2009, бр. 3, Учитељски факултет, Београд, стр. 125-127.

6. „Процес увођења студената – будућих учитеља у основе хармонског инструмента (хармоника, клавир)“, Зборник радова *Покрет у музичким и сценским уметностима*, XI Педагошки форум, Београд, 2009, стр. 198-209. Рад се бави чиниоцима који утичу на успешност музичког описмењавања и савлађивања хармонског инструмента (хармоника, клавир) који се реализују у оквиру предмета *Вокално-инструментална настава*.

7. „Критеријуми на провери музичких способности кандидата за професију учитеља или васпитача“, Зборник радова научног скупа *Иновације у основношколском образовању-вредновање*, Учитељски факултет, Београд, 2009, стр. 245-252. Рад се бави детаљним описом музичких задатака који се постављају пред кандидате на усменој провери, затим описом потребних реакција кандидата на те музичке задатке, дефинисањем три критеријума у вредновању реакција кандидата, те појашњавањем функције провере музичких способности кандидата.

8. „Специфичности учења хармонског музичког инструмента у вокално-инструменталној настави“, **уводно излагање на научном скупу Методичке иновације у основношколском и предшколском образовању и васпитању** часописа за савремену наставу *Иновације у настави*, XXIV, 2011/1, стр. 109-122. Циљ рада је да укаже на специфичности и проблеме у учењу хармонског инструмента за студенте учитељског смера и да дефинише метод за успешно убрзано учење хармонике као и правилног вођења наставног процеса.

На основу свега изложеног Комисија констатује да је кандидаткиња мр Радмила Стојановић квалификована за израду докторске дисертације.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања у докторској дисертацији Радмиле Стојановић јесу уџбеници музичке културе у млађим разредима основне школе односно оног дела/делова уџбеника који се односе на музичко описмењавање ученика млађих разреда основне школе. Заправо, истраживаће се: а) да ли постојећи уџбеници/уџбенички комплети у сегменту музичко описмењавање одговарају одређеним научним критеријумима за добар уџбеник ове врсте и б) да ли постојећи уџбеници одговарају потребама наставника односно њиховим мерилима функционалности и адекватности са становишта наставне праксе.

Циљ истраживања које је поставила Радмила Стојановић јесте стварање основе за унапређење уџбеника/уџбеничких комплета идентификовањем карактеристичних недостатака у уџбеницима за наставу музичке културе односно оних делова који се односе на музичко описмењавање.

Основни задаци истраживања су: а) анализирање постојеће уџбеничке литературе за млађе разреде основне школе са аспекта методичке интерпретације садржаја из музичке писмености и избора музичког материјала/песамa б) испитивање

ставова наставника о функционалности и адекватности уџбеника са становишта наставне праксе и в) идентификовање недостатака у уџбеницима за музичку културу односно оних делова које се односе на музичко описмењавање.

Кандидаткиња Радмила Стојановић полази од чињенице да је уџбеник незаобилазно средство у наставној комуникацији. Како се природа предмета *музичка култура* заснива на аудитивном феномену то уџбеник за овај предмет има своје специфичности које проистичу из потребе садејства звука и слике, тј. мултимедијалног приступа у реализацији наставних садржаја. Уџбеник *музичке културе* је, дакле, звучно пропраћен носачем звука (CD) који ученику и наставнику пружа одговарајућу звучну информацију о одабраним музичким примерима. Ништа мање није значајно ни присуство приручника којим се сугерише начин рада у конструкцији знања, умења и стицања вештина. У том смислу, а у складу са темом, кандидаткиња ће се бавити уџбеничким комплетом у комбинацији са електронским јединицама.

Посебно место у оквиру *методике наставе музичке културе* заузима методика музичке писмености. Музичко описмењавање је дуг и сложен процес који почиње у првом разреду основне школе и протеже се до краја основне школе. У млађим разредима основне школе поставља се камен темељац тзв. *елементарној* музичкој писмености тј. оспособљавању ученика за репродуковање (певање/свирање) из нотног текста основних тонских висина, ритмичких врста и фигура.

Најприметнији проблем у настави музичке писмености који се јавља у млађим разредима основне школе јесте како кроз смислени избор музичких садржаја ученике водити ка поставци звука и његовог повезивања са нотном сликом односно како асимилацијом разноврсног тонског материјала и асоцијацијом на тај материјал развити стратегију опажања, идентификовања и репродуковања тонских висина и ритмичких кретања. Посебан проблем, истиче Радмила Стојановић, јесте да ли и како, на који начин, уџбеник може да обезбеди реализацију свих наведених процеса као предуслова за успешно певање/свирање из нотног текста. Ово важно питање намеће се нарочито данас када се показало: а) да је уџбеничка литература за наставу музичке културе у млађим разредима основне школе све разуђенија и б) да постојећи уџбеници, са једне стране, често не поштују специфичности које проистичу из природе предмета и, са друге стране, садржаји из музичке писмености не презентују се увек на довољно систематичан и методички утемељен начин.

Како се теоријским осмишљавањем проблема уџбеника за музичку културу, до сада, нико није бавио, отуда, кандидаткиња истиче, потребу да се истражи и проучи улога уџбеника, да се кроз вредновање постојеће уџбеничке литературе идентификују карактеристични недостаци и, у складу са тим успостави предлог концепције уџбеника који ће да одговара природи самога предмета. Треба, наравно, имати у виду да је тема ове дисертације фокусирана, пре свега, на делове уџбеника/уџбеничког комплета у комбинацији са електронским јединицама који се односе на област музичке писмености за млађе разреде основне школе.

3. Опис садржаја (структура по поглављима) дисертације

Докторска дисертација Радмиле Стојановић требало би да има следећу структуру:

Теоријски приступ уџбенику – бавиће се аспектима савременог уџбеника, као средства за организацију процеса учења и педагошку интеракцију између ученика и уџбеника и између наставника и ученика. Зато Радмила Стојановић сматра изузетно важним да се укаже на облике учења који су специфични за наставу почетне музичке писмености и, на основу тога, изгради теоријска основа за креирање дидактичко-методичке апаратуре и оквирне грађе у складу са природом предмета, јер „какав је уџбеник – такав ће бити и процес учења“ (Ивић и сар., 2008:28). У том смислу, начин на који се одвија усвајање знања и формирање умења посматраће се као фактор који утиче на дефинисање профила уџбеника. Будући да уџбеник као основна и једина књига не може да покрије све облике учења који су специфични за област којом се кандидаткиња бави, у овом делу предвиђено је разматрање улоге уџбеника и могућности различитих уџбеничких јединица у комбинацији са електронским јединицама са аспекта природе наставе почетне музичке писмености.

Теоријске основе наставе почетне музичке писмености – обухвата разматрање методичких приступа музичком описмењавању у методичкој литератури различитих аутора. Постојећа гледишта подврћиће се критичком разматрању и упоредној анализи. Полазна основа за теоријска разматрања ове теме је, пре свега, једино ваљан методички приступ музичком описмењавању заснован на принципу *од звука ка нотној слици* настао као резултат опсежног деценијског истраживачког рада Миодрага А. Васиљевића и Зориславе М. Васиљевић. *Звук – слика – тумачење* (Васиљевић, З., 2006) је основни постулат наставе музичке писмености ових истакнутих аутора српске методичке литературе. То подразумева да се „звучне представе – клишетиран звук који се прима преко изабраних песама и мелодијско-ритмичких мотива са текстом – трајно усађују у свест ученика, а затим повезују са нотном сликом (Васиљевић, З., 1991). После тумачења и обезбеђеног схватања, ступају у дејство процеси којима се развијају вештина „читања“ музике и надоградња знања у концентричним круговима (Васиљевић, З., 2006) и континуираним нивозима у складу са узрастом ученика. То, заправо, значи да би требало, у првом и другом разреду, у оквиру вежби певања, слушања и препознавања преко одговарајућих песама, радити на постављању звучних наслага, како би се од трећег разреда постепено уводило певање/свирање из нотног текста тј. повезивање звука и слике и развијање вештине „читања“ нотног текста што је у складу са актуелним наставним програмом.

Анализа методичке интерпретације у актуелним уџбеницима/ уџбеничким комплетима – бавиће се разматрањем: а) методичког приступа садржајима из музичке писмености и б) хоризонталне (у току једног разреда) и вертикалне (од првог до четвртог разреда) повезаности садржаја у концентричним круговима и континуираним нивозима у складу са узрастом ученика и нивоима знања и вештина. Како се настава музичке писмености не одвија изоловано од осталих музичких активности (певање, свирање, слушање музике, стваралаштво), кандидаткиња ће у истраживању истаћи и оне садржаје који подупиру музичко описмењавање. Осветљавање функционалних веза уџбеничког комплета поставиће нове перспективе у изналажењу решења за осмишљавање концепције уџбеника имајући у виду специфичности ове наставне области.

Истраживање ставова учитеља – обухвата аналитичко-синтетичко разматрање ставова учитеља о начину коришћења и функционалности уџбеничких комплета у области музичке писмености на узорку од 200 наставника. На основу добијених резултата утврдиће се недостаци уџбеника за ову област.

Теоријска уопштавања – подразумевају утврђивање проблема и недостатака уџбеника/уџбеничких комплета, на основу интерпретације и тумачења резултата добијених анализом и проучавањем уџбеничких јединица и ставова учитеља, те изналажење предлога решења за унапређење уџбеника за музичку културу односно дела који се односи на музичку писменост.

Закључак – на основу прелиминарног истраживања кандидаткиња претпоставља да ће своју докторску дисертацију окончати промишљањем о карактеру и профилирању уџбеника тј. основних јединица од којих се састоји уџбенички комплет као специфични медиј за учење музике.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

Радмила Стојановић намерава да своје истраживање заснује на једној *општој* и *четири помоћне хипотезе*.

Општа хипотеза се заснива на претпоставци да методички приступ, избор и организација садржаја у уџбенику/уџбеничком комплету за музичку културу односно дела који се односи на музичку писменост обезбеђује етапе учења од асимилације звучних представа као предуслова за успешно музичко описмењавање, преко повезивања звука са нотном сликом до претварања нотне слике у тонске висине и ритмичка кретања.

Помоћне хипотезе гласе:

а) Садржаји из наставе музичке писмености у уџбеницима музичка култура нису увек методички коректно утемељени, те не остварују своју примарну функцију – музичко описмењавање ученика. Често воде ка познавању и репродуковању теоријског знања које не обезбеђује умење певања/свирања из нотног текста.

б) Креирање методичке апаратуре и грађе у уџбеницима обезбеђују хоризонталну (у току једног разреда) и вертикалну (од првог до четвртог разреда) повезаност садржаја у концентричним круговима и континуираним низовима у складу са узрастом ученика и нивоима знања и вештина.

в) Како се настава музичке писмености не одвија изоловано од осталих музичких активности (певање, свирање, слушање музике, стваралаштво), то су музички садржаји тако одабрани да обезбеђују функционалне везе између музичког описмењавања и певања/свирања, слушања музике и стваралаштва.

г) Уџбеник служи наставнику да обликује наставне ситуације, тј. обезбеди педагошку интеракцију на релацији ученик – уџбеник, наставник – ученик. Посебно је значајно да уџбеник пружи могућност наставнику да базичне идеје примени у новим ситуацијама, на новим садржајима.

5. Методе које ће се у истраживању применити

У истраживању проблема кандидаткиња ће применити дескриптивну методу и методу теоријске анализе. Методом теоријске анализе релевантне литературе (методике музичке писмености, развојне психологије, педагогије, дидактике) планира да уобличи теоријски оквир рада. Критичком анализом ових извора утврди ће се а) улога уџбеника сходно природи предмета и б) аспекти методичког приступа музичком описмењавању чиме ће се бавити теоријски део рада.

Дескриптивном методом и одговарајућом техником (упитник) утврдиће се ставови учитеља (корисника акредитованих уџбеничких издања за музичку културу од првог до четвртог разреда) о начину коришћења и функционалности уџбеничких комплета и наставних садржаја који се односе на савлађивање музичке писмености.

Поред упитника за учитеље, од техника предвиђено је коришћење анализе садржаја у уџбеницима/уџбеничким комплетима музичка култура од првог до четвртог разреда основне школе, односно оних делова који се односе на музичку писменост.

Инструменте за потребе овог истраживање представљаће а) систем категорија за анализу садржаја конструисан на основу релевантних теоријских поставки и б) упитник за учитеље.

Узорак истраживања представљају: а) уџбеници музичке културе од првог до четвртог разреда издавача Завод за уџбенике, Клет, Едука, Креативни центар, Бигз, Драганић, Наша школа... који су добили одобрење за употребу Министарства просвете Републике Србије б) учитељи – корисници уџбеничких издања за музичку културу од првог до четвртог разреда која имају одобрење за употребу. Планира се да истраживање обухвати 200 учитеља.

6. Очекивани резултати и научни допринос

Анализа методичке интерпретације садржаја у области музичке писмености у уџбеницима/уџбеничким комплетима за млађе разреде основне школе подразумева квалитативну и квантитативну анализу садржаја сваког уџбеника посебно, али и упоређење методичких решења истих појава и проблема код различитих аутора уџбеника наведених као узорак истраживања. Овим подацима сагледаће се како и на које начине се, у јединицама уџбеничког комплета, обезбеђују сви облици учења и нивои знања и умења специфични за музичко описмењавање. Резултати истраживања биће обрађени статистички у процентима и основним мерама просека.

Од дефинисања профила уџбеника у складу са природом предмета, преко идентификовања карактеристичних недостатака уџбеника путем анализе методичке интерпретације одговарајућих садржаја у уџбеницима и испитивањем ставова наставника о уџбеницима Радмила Стојановић води до предлагања решења за унапређење уџбеника за истраживану област што представља значајан допринос научној теорији, али и наставној пракси.

7. Закључак

На основу досадашњег образовања, успешно положених диференцијаних испита који су одлуком Факултета били услов за пријаву теме докторске дисертације, затим објављених радова и учешћа на научним скуповима, као и свега онога што је написала у образложењу теме за докторску дисертацију, мр Радмила Стојановић је себе препоручила као компетентног кандидата за писање докторске дисертације у области методике наставе музичке културе.

Предложена тема докторске дисертације, до сада недовољно истражена, уколико буде урађена као што је најављена, може да буде значајан допринос унапређењу уџбеничке литературе за наставу музике у општеобразовним школама. Због свега изнетог Комисија препоручује да се мр Радмили Стојановић одобри израда

докторске дисертације на тему *Улога уџбеника у процесу музичког описмењавања ученика млађих разреда основне школе.*

У Београду, 04.02.2012

Комисија:

др Гордана Стојановић, ментор, редовни проф. на
предмету *Методика наставе музичке културе*,
Учитељски факултет у Београду

др Вељко Банђур, председник комисије, редовни проф.
на предмету *Дидактика*, Учитељски факултет у Београду

др Биљана Требјешанин, члан, редовни проф. на предмету
Педагошка психологија, Учитељски Факултет у Београду

др Ивана Дробни, члан, ванредни проф. на предмету
Методичке основе вокално-инструменталне наставе,
Факултет музичке уметности у Београду